

Military Thinking in the 21st Century

av Tormod Heier

TITEL:

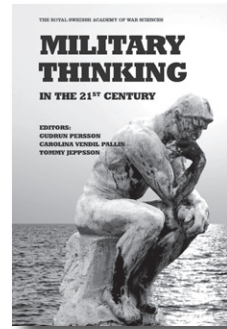
Military Thinking in the 21st Century

REDAKTÖRER:

Gudrun Persson, Carolina Vendil Pallin,
Tommy Jeppsson

FÖRLAG:

Kungl Krigsvetenskapsakademien 2015

ENDELIG HAR DEN kommet! Boken som engasjerer den allmenne leser på noe så tørt som militærteori. Men boken er god. Den fortaper seg ikke i abstrakte spissfindigheter. Den gir oss i stedet nyttig kunnskap. Ikke minst fra noen av vår tids fremste militærteoretikere. Her har de tre redaktørene Gudrun Persson, Carolina Vendil Pallin og Tommy Jeppsson gjort et kunstgrep. De knytter vidt forskjellige forfattere, temaer og problemstillinger sammen på en spennende måte. Det gir leseren følelse av struktur, fremdrift og sammenheng. Og det på en måte som gir deg og meg, de av oss som ikke leser militærteori til vanlig, en god leseropplevelse. Men viktigst er likevel at antologien oppleves som nyttig. Først og fremst fordi kapitlene hver for seg kan leses som vitnesbyrd på altfor mange feilslåtte kriger, i Afghanistan, Irak, Libya og nå til sist også i Syria.

Jeg sitter faktisk igjen med følelsen av å være opplyst på helt sentrale områder. Jeg vet mer om hva våre politiske og militære ledere har strevd med i årevis, uten å lykkes. For det er vanskelig å komme unna et trist faktum: dette ledersjiktet går neppe inn i his-

torien som generasjonen med de mest opplyste strategene. Tvert imot. For siden slutten på den kalde krigen har Vesten tapt flere kriger enn de har vunnet. Dette til tross for at vi aldri tidligere i historien har gitt dem bedre tilgang på mer kompetent, kombatant og sofistikert militærmakt.

Det er nettopp dette paradokset som gjør boken fra Det Kongelige Krigsvitenskapsakademiet så viktig. Den hjelper oss å forstå militærmaktens muligheter og alle dens begrensninger. Men ikke minst: den endeløse rekken av uforutsette konsekvenser. Redaktørene har nemlig, til leserens store glede, satt sammen et knippe bidrag som tilfører forskningsfronten mer edruelighet. For kapitteleierne er mer balanserte og nøkterne enn hva man skulle tro når Vesten til stadighet går til krig i land de ikke kjenner. For post-moderne liberalister som gjerne vil påtvinge andre våre egne idealer, gjerne med smarte bomber, skarpskodde spesialstyrker og langtrekkende missiler, er boken et viktig tilskudd for å bli klokere.

De innledende bidragene til Christopher Coker og Martin van Creveld må nevnes først. Begge anlegger kritiske perspektiver på

hvordan vestlig maktbruk har utviklet seg. Coker leder an og fører oss inn i teknologiens verden. Det er fordi Vesten har en forkjærlighet til alt som kan minske faren for egne tap. Men automatisering av vårt mest dramatiske og kontroversielle virkemiddel gjør noe med oss, ifølge Coker. For når krig føres på behagelig avstand til de som vil ta livet av oss, ja da skjer det noe med måten vi tenker rundt «krig» på. Hva blir et menneskelig verd? Hvilke etiske dilemmaer følger av drap, lemlestelse og ødeleggelse i samfunn som får unngjelde vår vrede? Cokers poeng er, i hvert fall slik jeg leser det, at når fjernstyrte plattformer gradvis tar over krigen, ja da kan også våre etiske kvaler forsvinne. Nesten umerkelig blir vi «avstumpet». Det er kanskje ikke så rart når stadig mer avanserte og «tenkende» roboter fikser de farligste oppdragene for oss. Krigens iboende natur, bygd på frykt, usikkerhet og kaos – iblandet menneskelig lidelse og død – kan bli abstrakte størrelser. Ikke bare vil robotisering og automatisering senke terskelen for maktbruk. I verste fall vil den også svekke vår egen bevissthet om hva det vil si å være «et helt menneske», tuftet på universelle humanistiske idealer.

Martin van Creveld følger opp der Coker avslutter. Med ikke mindre enn elleve ankepunkter stilles våre to fremste militærteoretikere, Sun Tzu og Carl von Clausewitz, til veggs. Den viktigste innvendingen mot begge, slik jeg leser Creveld, er teoretikernes manglende forankring til dagens kriger. En av de største svakhetene som begge delvis overser er krigens asymmetriske side. Sun Tzu og Clausewitz er barn av sin tid. De legger mer vekt på kriger i egen kulturkrets, i egen sivilisasjon. Dette forsterker synet på krig som noe ensidig, noe forenklet, lineært og symmetrisk. For i dette bildet vil nemlig fienden først og fremst bli identifisert med

oss selv, med tilsvarende utrustning, organisasjon og *modus operandi*.

En tanke som slo meg var derfor om vi har lett for å glemme Crevelds innvending? For det å drive «asymmetrisk krigføring» forbindes jo ofte med opprørere, uregjerlige stammer og militser. Altså av konvensjonelt underlegne parter som velger å bryte med Krigens folkerett, bare for å vinne frem selv. Vi i Vesten derimot, besitter jo «the moral higher ground»; rettferdige soldater som fører krig i tråd med normer og regler vi selv har definert for resten av verden, gjennom Genève- og Haagkonvensjoner. Eller?

Denne tanken, altså skepsisen mot det politisk ukorrekte i krig – det asymmetriske, tas opp igjen utover i boken. Først av Beatrice Heuser, deretter av Ouyang Wei, den ene av to kinesiske bidragsyttere. I likhet med Creveld minner også Heuser og Wei oss om at krig alltid har en iboende symmetrisk-asymmetrisk dynamikk. Med historisk pondus understreker Heuser at selv de største og mektigste rikene, de som ofte sverget til symmetrisk krigføring, til alle tider har brukt irregulære styrker. Lærdommen går derfor lengre enn at Vesten bare må venne seg til å se på symmetri og asymmetri som to sider av samme sak, slik Russlands «hybride krigføring» i Ukraina er eksempel på. Lærdommen må også være, ifølge Heuser, at vi må dempe troen på at kriger kan vinnes raskt og effektivt bare man er militær overlegen.

Det interessante er at Wei utfyller Heusers resonnement med et operativt syn rett etterpå. For de av oss som ikke til daglig planlegger, leder eller gjennomfører militære operasjoner er det lett å glemme den kinesiske påminnelsen: Enhver krigførende part vil alltid prøve å ramme fiendens sårbare sider, samtidig som egen sårbarhet skjermes. Og samtidig vil enhver krigførende part alltid utnytte egne fortrinn, og unngå fiendens tilsvarende sterke sider. Asymmetrisk krigføring

er derfor ikke noe «umoralsk» som er forbeholdt opprørere eller uregjerlige militser. En bevisst bruk av egne fortrinn for å få et asymmetrisk overtak på motparten er noe helt naturlig, logisk og rasjonelt. Og Vesten selv bruker dette militærteoretiske prinsippet hver dag. Noen vil kanskje sågar hevde «litt for mye».

For dermed er vi over i ett av hovedproblemene med den vestlige militærteorien. Det er nemlig påfallende at ingen i boken utleder noen generelle hypoteser, eller om ikke annet noen vage tanker, rundt det tydeligste mønsteret vi har sett fra krigene på 2000-tallet: at Vesten «strekker strikken for langt» for å oppnå asymmetriske fordeler på bekostning av motpartens svakheter. Det bombes for mye. Det drepes for mange. Regimer veltes og nye innføres. Det vises ingen nåde for militært svakere motparter. Så lenge det finnes militære mål bombes de raskt sønder og sammen. Summen av dette er at det skapes nye maktvakuum. Uhemmet bruk av egne fortrinn, ofte kalt 'nettverkssentrisk' eller 'kirurgisk krigføring', fører til dyp sosial, religiøs, etnisk og kulturell ustabilitet. Det skapes en innbitt motstand. Nye motangrep oppstår, men disse bygger på ydmykelse, religiøs radikaliserings og ideologisk fundamentalisme. Gjengjeldelsen strekker seg langt utenfor de landene der bombene traff. Den samfunnsmessige påkjenningen i operasjonsområdet lar seg nemlig ikke dempe med flere soldater, flere humanitære almisser eller flere bistandskroner.

Den som kommer nærmest i å adressere problemet er Nils Naastad. Hvis det er slik at alle vil utnytte hverandres svake sider, hvorfor klarer ikke Vesten å omsette overmakten til en form for politisk uttelling, i Afghanistan, Irak, Syria eller Libya? Når motpartens svakheter tross alt utnyttes så til de grader, siden de ikke har avanserte sensorer, våpensystemer og komman-

do- og kontrollsystemer, hvorfor opphører ikke kampene? Naastad tar tyren ved hornene og sier det rett ut, med henvisning til Tysklands nederlag i to verdenskriger: «One of the reasons [is] that they were consistently unable to transform tactical and operational victories into political or strategic advantages».

Denne formen for «strategisk inkompetanse» er et av vår tids største problemer innen militærteorien. Vi kunne derfor kanskje forventet at noen av de prominente bidragsyterne hadde reflektert mer rundt problemet. Men krig er, som Naastad så trefende beskriver det, først og fremst politisk kommunikasjon, ikke et instrument for å vinne taktiske slag! En av de største utfordringene ligger paradoksalt nok i de vestlige militære selv. Vestlig militærmakt må, om jeg tolker Naastad rett, underlegges mer sivilt innsyn og politisk kontroll. Det kan ikke være de militære som skal føre krig, for da skapes bare nye maktvakuum som gjør vondt verre. Som Naastad selv avslutter kapittelet sitt med: «Why is there no theory of gentle airpower?».

Dette argumentet overføres til Bettina Renz i påfølgende kapittel. Hun minner oss om at luftmakt, som all annen militærmakt, må kontekstualiseres. Da nytter det ikke utelukkende å vektlegge bombenes effekt i målet, slik den USA-dominerte luftmaktsteorien ofte gjør seg til talsmann for. Samtidig er det heller ikke slik at denne formen for strategisk bombing bare gjør vondt verre. Kjernen i kapittelet – som er ett av de beste i boken – er nemlig, som også Naastad antyder, dette: politisk kontroll og sivil innflytelse må sterkere inn, både i planlegging og gjennomføring av operasjoner. Dette er ikke det samme som å si at de militære skal detroniseres. Men de som sitter bak spakene eller som leder «targeting prosessen» i stabene, har som regel liten eller ingen kunn-

skap om de langt mer komplekse diplomatiske, kulturelle og sosiale ringvirkningene som utløses av bombene. Det sivil-militære maktforholdet er derfor ikke et enten-eller men et både-og, ifølge Renz. Men altfor ofte har litteraturen blitt dominert av amerikanske luftmaktsgeneraler som klager over at luftmakten må være «schocking, sudden and overwhelming».

Renz etterspør derfor mer teoriutvikling på feltet. Og her er mitt personlige tips: Ja, bruk gjerne bomber om det finnes et klart militært tyngdepunkt å bruke dem på. Men vis måtehold! For om det bombes for mye vil fienden, i tråd med den asymmetriske logikken til Creveld, Heuser og Wei, oppløse seg selv og flytte tyngdepunktet inn i sivilbefolkningen. Fortsetter bombingene da blir luftmakten, som militærmakten før øvrig, raskt en del av problemet snarere enn en del av den politiske løsningen.

Det var med disse tankene, og med budskapet til Naastad og Renz i bakhodet, at jeg gikk tilbake til bokens innledende deler. Og da ble kapittelet til Emile Simpson en ren forlystelse. For Simpsons analyse av hvordan fienden i Afghanistan opplever vestlig maktbruk er intet mindre enn fantastisk lesning. Den er riktignok mer utførlig beskrevet i boken hans fra 2012, *War From the Ground Up* (Hurst forlag, London). Men i denne antologien kommer den militærteoretiske mangelen, som Naastad, Renz og meg selv etterlyser, til uttrykk i fullt monn. For Simpsons kapittel konkretiserer og utdyper det vi andre savner, og som allerede er godt kjent i blant annet kriseteorien: at militærmakt alltid må ses på som en form for politisk kommunikasjon. Dersom signaturen til soldatene på bakken, eller luftmaktens effekt i målet, tolkes annerledes enn det som er intensjonen, vil også hensikten med operasjonen «gå i vasken». Da vil maktbruken, som i utgangspunktet kan være godt ment,

virke mot sin hensikt. Først og fremst fordi motparten tolker verden gjennom andre linser en oss selv; ofte er den farget av lokale skikker og kulturelle kodekser vi ikke selv forstår.

Men altfor ofte er det fordi vestlige styrker selv ikke klarer å nyansere trusselbildet. I følge Simpson ble opprørerne i den territorielt forankrede Taliban-bevegelsen behandlet som en «sekkepost». Taliban ble en kollektiv fiende; de innbefatter alt og ingenting. Såkalte «røde prikker» på kartet ble dermed «fiendeland», uansett hvor sympatien til de ulike stammene og klanene i området lå. Fraværet av disse nyanser gjorde, ifølge Simpson, at vestlig maktbruk raskt ble en del av problemet i stedet for en del av løsningen i Helmand. Jeg synes Simpson kunne vært enda tydeligere på dette feltet, og utdypet det mer. Det ville gjort Naastad, Renz og meg selv lykkeligere. Men han uttrykker det i hvert fall slik: «We thought that by attacking ‘red’ areas on the map, we were ‘defeating’ the insurgent forces. The result was a disaster in which we managed to antagonise virtually everyone in Helmand, and it made the situation worse». Simpson er på sitt beste når han problematiserer og nyanserer det klare, lineære og dikotome fiendebildet; «fienden» som vi i vest er mest bekvemme med, men som vi ikke klarer å forholde oss til på en mer nyansert måte.

Den vanskelige nyanseringen om «hvem som er hva» tas imidlertid opp igjen utover i boken, av John Mackinlay. I beskrivelsen av megabyer og urban krigføring tegnes det det samme diffuse og sammensatte trusselbildet som da Simpson var i Helmand. Den unyanserte, forenklede, dikotome og lineære forestillingen om «oss» eller «dem», «venn eller fiende», «fred eller krig», «seier eller tap» brettes ut i all sin prakt. Det hevdes, slik også både Creveldt, Heuser og Simpson gjør, at «krigen mot terror» og den globa-

le spredningen og utviklingen av billig, avansert og brukervennlig informasjons- og kommunikasjonsteknologi har konsekvenser for militærmaktens nytteverdi. Når de tidlige så klargjørende grensesnittene blir uklare blir også vestlige militærstrategier uklare. Hvilke mål som skal nås, med hvilke midler, og på hvilken måte ('ends', 'means', 'ways') åpner opp for en uforutsigbarhet som langt på vei er den samme som den alltid har vært.

Antologien om militær tenkning i det 21. århundre bekrefter dermed mange av de samme tankene som George Kennan ga uttrykk for i sitt berømmelige CIA-Memo fra 1948, og som har fulgt oss til alle tider: «We have been handicapped by a popular attachment to the concept of a basic difference between peace and war, by a tendency to view war

as a sort of sporting context outside of all political context, by a [...] reluctance to recognize the realities of international relations – the perpetual rhythm of struggle, in and out of war».

Jeg har ikke ytt rettferdighet til de øvrige bidragsyterne i boken. Geoffrey Till, Milan Vego, Leng Feng, Lutz Feldt, Gunnar Hult og Harald Høiback. Alle har de bidratt med mer kunnskap på feltet, i samme ånd. Og med en problematiserende og sunn kritisk distanse til militærteorien. For de av oss som ikke er like bevandret i dette landskapet var boken nyttig. Det er verdt å bruke tid på den!

Recensenten er oberstløytnant og forsker i den norske Hæren. Han jobber ved Forsvarets høgskole, Oslo.